

UDK: 619:636.

BOVIKOLOZ VA MALOFAGOZLARGA QARSHI BA'ZI PREPARATLARNING SAMARADORLIGI

Magistrant: Gaypnazarov S.B.

Assistent: Bekmuratov K.R.

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va
biotexnologiyalar universiteti Nukus filiali.*

Kirish

Qish-bahor mavsumida qoramol va qo'ylarda ektoparazitlar bovikollar (blasoedlar) va malofagozlar (qon so'ruvchilar) keng tarqalgan. Bu parazitlar hayvonlarda qichishish, bezovtalik, mahsuldorlikning pasayishi va yosh hayvonlarda rivojlanishning sustlashuviga sabab bo'ladi. Melofaglar, ayniqsa, turli yuqumli kasalliklar tashuvchilari sifatida xavfli sanaladi [1,2,5]. Parazitlarga qarshi kurashishda samarali, xavfsiz va tejamkor vositalar qo'llanilishi zarur. Shu munosabat bilan, ushbu tadqiqot ayrim insektitsid preparatlarning samaradorligini baholashga qaratilgan.

Usullar

Laboratoriya va amaliy sharoitlarda quyidagi preparatlar sinovdan o'tkazildi:

- **0,5% abbat-difos changi**
- **dihlofos (aerozol shaklida)**
- **toza oltingugurt**
- **fenotiazin**

Har bir vosita ektoparazitlarning turli bosqichlariga (kattalar, tuxumlar, g'umbaklar) ta'siri jihatidan baholandi. Tadqiqotlarda laboratoriyada olingan 200 ta parazit namunasi (faol va passiv) tahlil qilindi. Tajribalarda har bir preparat alohida guruhlarda qo'llanildi, nazorat guruhi esa hech qanday preparat bilan ishlanmagan.

Amaliy sinovlar BSSRning Vitebsk viloyatidagi ikki xo'jalikda (kolxoz va sovxozda) o'tkazilib, har bir guruhga 25 bosh hayvon biriktirildi. Preparatlar qo'llangandan keyin 45 kun davomida hayvonlar kuzatildi.

Natijalar

- **Abbatt-difos changi** va **dihlofos aerosoli** parazitlarning kattalar bosqichini 1–3 soatda o'ldirdi.
- Ushbu vositalar tuxumlar va g'umbaklarning 70–80% ni ham zararsizlantirdi [1,4].
- Oltingugurt va fenotiazin esa 12–24 soatdan keyin ta'sir qildi, tuxum va g'umbaklarga esa faqat 25–30% samaradorlik ko'rsatdi [3,4].
- Nazorat guruhida parazitlar 48 soatgacha faol qolgan.
- Amaliy kuzatuvlarda 45 kun davomida abbat-difos va dihlophos ishlatilgan guruhlarda yangi parazitlar aniqlanmadi.
- Sera va fenotiazin ishlatilgan guruhlarda esa yangi parazitlar paydo bo'ldi, bu esa qayta ishlov zarurligini ko'rsatdi.

Natijalarni tahlil qilish

Tadqiqot natijalari 0,5% abbat-difos changi va dihlophos aerosolining yuqori samaradorligini yaqqol ko'rsatdi. Ushbu vositalar qisqa vaqt ichida — 1 dan 3 soatgacha bo'lgan muddatda — ektoparazitlarning kattalar bosqichlarini butunlay

yo‘q qilgan. Bundan tashqari, ular tuxumlar va g‘umbaklarga ham kuchli ta’sir ko‘rsatib, ularning 70–80% ini zararsizlantirgan. Bu ikki preparatning nafaqat tezkor, balki keng qamrovli insektitsid ta’sirga ega ekanligi aniqlanmoqda [1,4,5].

Oltingugurt va fenotiazin esa sekin ta’sir ko‘rsatgan. Parazitlarning harakatsizlanishi va o‘limi bu preparatlar bilan davolashdan keyin 12–24 soat ichida kuzatilgan. Ularning tuxum va g‘umbaklarga nisbatan ta’siri esa ancha past bo‘lib, faqat 25–30% ni tashkil qilgan. Bunday holat bu preparatlarning faqat faollik bosqichidagi parazitlarga nisbatan qisman samarali ekanligini bildiradi. Shu sababli, ularni qo‘llaganda takroriy ishlov majburiy bo‘ladi [3].

Amaliy kuzatuvlar davomida 45 kun ichida 0,5% abbat-difos va dihlaphos bilan ishlov berilgan hayvonlarda yangi parazitlar paydo bo‘lmagan. Bu preparatlarning nafaqat birlamchi ta’siri, balki qoldiq (rezidual) ta’siri ham kuchli ekanligini isbotlaydi. Shu bilan birga, oltingugurt va fenotiazin ishlatilgan guruhlarda yangi parazitlar uchrashi davom etgan, bu esa ularning qisqa muddatli yoki cheklangan ta’sir doirasini ko‘rsatadi.

Nazorat guruhida esa parazitlar 48 soatgacha faol holatda saqlanib qolgan va hayvon organizmiga salbiy ta’sir ko‘rsatishda davom etgan. Bu esa har qanday ektoparazitar invaziyaga qarshi o‘z vaqtida va samarali choralar ko‘rish zarurligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Xulosa qilib aytganda, abbat-difos va dihlaphos preparatlari zamonaviy chorvachilikda ektoparazitlarga qarshi kurashda birinchi darajali vositalar sifatida qo‘llanishi mumkin. Ularning yuqori insektitsid xususiyatlari, keng ta’sir doirasi va uzoq muddatli himoya xususiyatlari amaliyotda juda katta ahamiyatga ega.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqotlar asosida quyidagi muhim ilmiy-amaliy natijalarga erishildi:

1. **0,5% abbat-difos changi va dihlophos aerezoli** qoramol va qo'ylarda uchraydigan ektoparazitlar — bovikollar va melofaglarga qarshi yuqori samaradorlikka ega ekanligi isbotlandi. Bu preparatlar nafaqat parazitlarning kattalar shakllarini, balki ularning tuxum va g'umbak bosqichlarini ham qisqa muddatda (1–3 soat) yo'q qilish xususiyatiga ega. Ularning tezkor va kompleks ta'siri sababli bir martalik qo'llash orqali invaziyani samarali nazorat qilish mumkin.

2. **Toza oltingugurt va fenotiazin** preparatlari esa sekin ta'sir etuvchi vositalar sifatida namoyon bo'ldi. Ularning parazitlarga to'liq ta'sir ko'rsatishi uchun ko'proq vaqt talab qilinadi (12–24 soat), va ular tuxum hamda g'umbaklarga nisbatan past samaradorlik (25–30%) ko'rsatadi. Shu bois, bu preparatlarni qo'llashda takroriy ishlov majburiy hisoblanadi. Optimal interval 14–17 kun bo'lib, bu parazitlar biologiyasini hisobga olgan holda belgilandi.

3. Amaliy sinovlar shuni ko'rsatdiki, abbat-difos va dihlophos preparatlari bilan ishlangan hayvonlarda uzoq muddatli qoldiq (rezidual) ta'sir kuzatildi. Bu esa parazitlarning takror invaziyasining oldini olishga yordam beradi. Oltingugurt va fenotiazin bilan ishlangan guruhlarda esa bunday natija qayd etilmadi.

4. Tadqiqot natijalari chorvachilik xo'jaliklarida ektoparazitlarga qarshi kurashda profilaktika va davolash maqsadida foydalaniladigan vositalarni tanlashda ilmiy asoslangan yondashuvning muhimligini ko'rsatdi [5,6]. Yuqori samarali vositalardan oqilona foydalanish orqali

hayvonlarning mahsuldorligini oshirish, yuqumli kasalliklarning oldini olish va iqtisodiy yo'qotishlarni kamaytirish mumkin.

Umuman olganda, 0,5% abbat-difos changi va dihlaphos aerosoli — zamonaviy veterinariyada ektoparazitlarga qarshi kurashda ustuvor tanlov bo'lib, ular xavfsizligi, foydalanish qulayligi va yuqori samaradorligi bilan ajralib turadi. Kamroq samarali vositalar esa faqat resurs cheklanganda yoki alternativ holatlarda ikki martalik davolash rejimida qo'llanishi mumkin.

Adabiyotlar royxati

1. **Bondarev I.A.** Ovechiy qon so'ruvchilarga qarshi tsiodrin samaradorligini o'rganish. – To'plamda: Veterinariya sanitariyasi muammolari. Moskva, 1971, t. 10, b. 271–275.
2. **Loncharova N.I. va boshqalar.** Fosfamid, xlorofos va ularning aralashmalarining qo'y qon so'ruvchisiga insektitsid xossalari va ular hayvon organizmiga tashqi qo'llanilganda ta'siri. – Kitobda: Veterinariya va zootexniya dolzarb masalalari. Vitebsk, 1970, b. 41–43.
3. **Savchenko V.F. va boshqalar.** Boviqolloz bilan kasallangan qoramollarda "Sevin" preparatini ishlatish. – Vitebsk veterinariya instituti ilmiy ishlari, 1972, t. 25, b. 37–40.
4. **Nepoklonov A.** Hayvonlardagi ektoparazitlarga qarshi pestitsidlar assortimenti va qo'llash usullari. – Kitobda: Hayvonlarni saqlashda sanitariya va gigiyena. Moskva, 1981, b. 55–62.
5. Pulatov, F. S., A. A. Jalolov, and K. F. Saifiddinov. "The Spread of bovicollis in sheep." *Central Asian Journal of Medical and Natural Science* 3.5 (2022): 239-241.
6. Boltaev, D. M., and F. S. Pulotov. "Epizootology Of Bovicoliosis Of Goats." *Texas Journal of Multidisciplinary Studies* 20 (2023): 8-11.